

А ЧИ ПОБАЧИВ ЧИТАЧ МЕКСИКУ?

(рецензія на роман: Кідрук М. Мексиканські хроніки : Історія однієї Мрії / Максим Кідрук. – К. : Нора-Друк, 2009. – 304 с. – Мандри)

Світ такий великий і різноманітний! Навколо нас і далеко від нас. Зараз і в минулому. Пізнавати його різноманітність дуже заманливо, відкривати цю різноманітність для інших не менш захоплююче. В останні роки мандрівна література (нариси та літературно-художні різновиди), пізнавальні телепрограми про навколишній світ переживають в Україні період бурхливого розвитку. Найчастіше це невеликі публікації в універсальних тижневиках, інколи – на шпальтах газет, більші за обсягом матеріали у спеціалізованих виданнях (з'явилися вже й такі). На телеекранах – від коротеньких замальовок чи невеликих інформаційно-довідкових сюжетів до цілих серіалів. Зростання попиту на інформацію про Україну та світ серед загалу і велика кількість мандрівників, які відправляються в дорогу винятково за враженнями і відкриттями, призвели до друку окремих книг відповідного змісту, а не тільки публікацій розрізнених чи поєднаних автором або змістом матеріалів у періодичних виданнях. Одними з перших у новому тисячолітті українських книжок про мандрівки стали «Мексиканські хроніки» Максима Кідрука.

Як це не прикро, ми ще й досі добре не знаємо свого краю. Зрештою, справжній літератор-мандрівець завжди знайти, чим здивувати читача і що нового йому відкрити навіть про нібито давно відомі речі. Велику зацікавленість, отже, викликають розповіді про українські терени чи різноманітні куточки ментально близької Європи й поки не менш ментально близьких регіонів колишнього СРСР. Але одним із найпривабливіших аспектів мандрівної літератури є екзотизм, а чим далі від нас перебуває та чи інша країна, тим вона екзотичніша. Хто з нас у дитинстві, читаючи пригодницьку літературу, не мріяв побувати в Індії, Китаї, Австралії, на африканському чи американських материках, в Арктиці чи Антарктиці! Труднощі не лякали, а тільки викликали бажання долати їх заради звитяги і над самим собою, тобто виконували функцію такої собі віртуальної ініціації. Так склалося, що Максим Кідрук зумів утілити в життя свою дитячу мрію. Читачеві може здатися, що щасливо склалася для цього обставини, автор переконує, що він цілеспрямовано рухався до реалізації своєї великої Мрії (якщо велика, то, зрозуміло, з великої букви) – побувати в Мексиці.

Мексика для будь-якого європейського не іспаномовного мешканця, тим більше для українця – екзотика надзвичайна. Мандрівний нарис передбачає синтез власних спостережень, суб'єктивного характеру, з довідково-статистичними й історичними матеріалами. Поєднання їх може бути найрізноманітнішим, але головне побільше повідомити читачеві про географію, ландшафти, клімат, природу, історію країни, а ще важливіше – розповісти про людей, їх культуру, звичаї, ментальність, національну своєрідність. А ще – порівняти «з нами». Чимало подібної інформації про Мексику ми отримуємо з книги М. Кідрука.

Автор детально фіксує свої майбутні (до поїздки) і реальні переміщення країною, розповідає про особливості тих чи інших Мексиканських Штатів, найбільших міст і курортів. Особливу його увагу привертає пошук місцевої автентики, тобто часів розквіту культури майя, ацтеків, сапатеків, цивілізації мешканців Теотіуакану. Для нього важливо не просто зафіксувати особливості архітектури, рельєфів і ландшафтів, але й уловити дух давніх цивілізацій, їх ментальні риси, час від часу повідомляючи, що «Майя нікуди не зникли. Майя досі тут...» (с. 262. – *Далі у тексті буде вказуватися тільки сторінка рецензованої книги*). Кожен більш-менш освічений читач у загальних рисах щось знає про історію й сучасність Мексики, але чимало нового, незвичного, невідомого щоразу викликає непідробну цікавість до відтвореного у книзі Максима Кідрука. А ще до цього чимало інформації про пасажирські авіалайнери, аеропорти, особливості транспортної доставки у Мексиці та Європі.

Автор, звичайно, пококетував, заявивши, що «назва “Мексиканські хроніки” прийшла раптово з нізвідки» (с. 293). Алюзія на назву твору Р. Бредбері «Марсіанські хроніки» більш ніж очевидна. Що ж, можна значною мірою погодитися, що Мексика постає так само фантастично-екзотичною у творі Кідрука, як Марс у науковій фантастиці американського письменника. Абсолютна більшість інформації про Мексику у Кідрука – це його суб'єктивні враження. Інколи він пробує давати якусь історичну довідку, короткий коментар до зображуваного, але їх явно бракує, через це читач отримує знання про екзотичний край дуже фрагментарно. Від одного об'єкту до іншого автор перестрибує несподівано й довільно, що теж посилює враження фрагментарності.

Хронікальну єдність становить хіба що розповідь про авторське «Я». Частково М. Кідрук це вмотивовує художньо, будуючи «Мексиканські хроніки» як історію формування, втілення й остаточної реалізації великої Мрії. Мандрівні нариси не накладають якихось обов'язкових приписів щодо документальності та рівня художності в них. У цьому сенсі цілком виправданим є синтез цих двох начал у книзі Кідрука, почергове домінування то одного то іншого в різних текстових сегментах. Стосовно «художнього» змісту книги – читач щось таки отримує. Із довгих і плутаних розповідей про Мрію висновуються два вагомні висновки: 1) щоби досягти мети, треба дуже прагнути її реалізації та докладати усіх зусиль; 2) треба вміти підніматися над щоденною суєтою і час від часу звирятися з «великим життєвим курсом», частково чи кардинально змінювати спосіб буття, щоби реалізувати себе у «сродній праці».

Назва «Мексиканські хроніки» (а не «Мої хроніки»), однак, наштовхує на очікування розповіді насамперед про цю латиноамериканську країну. Проте... Формування Мрії, ґрунтовний життєпис автора про його дитинство і юність, які в автора, мабуть, зацікавлення тільки й викликають, підготовка до поїздки, переїзд до Мексики займають біля 90 сторінок. Ще 30 сторінок книги – про переїзд «додому», до Стокгольма і прощання з Мрією. Отже, власне на мексиканські хроніки залишилося щось у районі 180 сторінок із

трьохсот. Гм... гм..., як любить писати М. Кідрук. Мабуть, таки малувато буде. Якщо до цього врахувати фрагментарність розповідей власне про Мексику, то вона нібито є, і нібито її немає, натомість чітко виписані Мрія й авторське велике «Я».

Щодо особи оповідача і розповідей про нього, його особисті почуття і переживання. Мандрівний нарис неможливий без суб'єктивного моменту, він конче потрібний як оригінальне і точне відтворення побаченого, почутого, прочитаного тощо. Але видається, що авторське «я» надто вже гіпертрофоване у «Мексиканських хроніках», розпухаючи, виштовхує з тексту все інше. Це мало би виправдання, якби з такою самою детальністю, точністю йшлося про інших людей. У книзі, справді, персонажів чимало, інколи навіть щось про них розповідається. Переважно – опис зовнішності, національності, країна мешкання, професія, рівень комунікабельності. Який характер цих людей, що у них привабливого, що варто запозичити – здогадуйтеся самі.

Самолюбування довершеним і прекрасним «Я» (саме з великої букви) розкидано у всьому текстові «Мексиканських хронік». Максим – неперевіршений студент (був), який приволік «за час навчання стільки перших і других місць ... скільки ще ніхто не притягав до мене» (с. 295) (невже так-таки ніхто більше? Рекорд, гідний книги Гіннеса?). На нього єдиного покладаються всі надії як на майбутнє світило науки, «тому уся викладацька ватага, починаючи з лаборантів і закінчуючи деканом, спала і бачила мене у своїх хвацьких рядах» (с. 21) (можна ще зрозуміти декана, який хоче мати на факультеті супернауковця, але при чому тут лаборанти – незрозуміло). І характер у нашого героя надзвичайний («Я – Овен і характер у мене такий...» (с. 56)), і навіть шкіра особлива («почну з того, що маю чудову шкіру» (с. 132)). Коли він підводить підсумки реалізованої Мрії, я сподівався щось почути про пізнання духу Мексики й мексиканців, підтвердження очікувань ще з дитячих років і несподівані відкриття у країні Мрії. Натомість у дусі тієї ж книги Гіннеса він перераховує статистичні рекорди, які нічого не дають для читача, крім захоплення сміливістю, розумом, стійкістю і відвагою Героя: «За місяць я обійшов шість мексиканських штатів, побував у восьми великих містах, відвідав дев'ять археологічних сайтів – стільки не втулиться в десяток туристичних поїздок. При цьому витратив на все вчетверо менше, ніж коштує звичайний семиденний туристичний вояж по Мексиці» (с. 292). Може видатися, що люди відправляються у мандри, щоби галопом проскакати через якомога більше визначних місць або зекономити кошти.

Не пропускає автор також нагоди підкреслити свою особливу вищість, навіть зверхність над читачем (якому хоче впарити свою книгу) чи загалом: «думаю ніхто на моєму місці не вагався б, і навіть охоче затушував би невдачу отим сіреньким “потім”» (с. 56), «Щоразу мені доводиться їх (нові слова. – М.В.) пояснювати. Хоча вам воно, думаю, не зашкодить. Ну, хоча б для загального розвитку» (с. 185). Він не може сприймати навіть думки насильства над собою (наприклад, в Акапулько), але цілком спокійно

повідомляє, що «від сильного душевного розладу я замалим не віддубасив трьох шведів» (с. 52), зазначимо – абсолютно незнайомих шведів.

Зрештою, це не було би вже таким великим гріхом, бо хто ж із нас, а тим більше митців, не любить прямо чи приховано похизуватися. Але нібито у розповіді про Мексику (чи Мрію?) основний текстовий масив займають авторські гіпертрофовані рефлексії, спогади про себе коханого, цікавість до всіх власних внутрішніх процесів – від психічних до харчування і травлення, і все це має дуже опосередкований стосунок до об'єкту відтворення. Переважно суб'єкт розповідає про себе є суб'єкта. Не соромився автор удаватися й до таких сумнівних фраз про власні травні процеси: «а сам боїшся пукнути, щоб не пропалити дірку в шортах» (с. 169) (це після споживання дуже гострого тако). Довгий час мав надію, що хоч би нічого не буде про авторські видільні процеси чи нижню частину тулуба. Але помилився. Спочатку М. Кідрук «дуже яскраво, образно» описує зліт 777-го «Боїнга», який спокійно переживали тисячі пасажирів, у тому числі дітей, вагітних, людей похилого віку... Та з автором не може нічого відбуватися такого, як із тисячами пересічних громадян. Тому його зліт – унікальний: «мої мізки ледь не вилетіли через задній прохід» (с. 283). А далі – ще більше. Невже читачеві може бути нецікавим авторський видільний процес? Це ж дуже важливо! Тому ви можете в деталях дізнатися, як «після двадцятичотирьохденного поневіряння Мексикою та поїдання всього, що траплялося під руку, мій шлунок надумав виявити ознаки непокори. Не те щоб він дав повний збій чи почав баламутитися ... просто я різко забажав відправитися на побачення з чашею роздумів і хвацьким залпом скинути увесь той місячний баласт з кишечника» (с. 274). Гумор нижче пояса майже завжди викликає спочатку іржання, а потім – відчуття примітиву.

Кожен із нас може час від часу дратуватися, висловлювати невдоволення, справедливе чи несправедливе, тією чи іншою людиною, групою людей, представниками різних національностей, коли ми несправедливо ототожнюємо цілу націю з однією людиною. Але публічно написати про це означає «узаконити» відповідні почуття, спалахи емоцій, принизити людей, нації, прищеплювати подібні почуття читачам. Кідрукове прагнення до «образності», «яскравості», спроби протиставити себе і широкий загал призводять до появи у тексті численних, м'яко кажучи, нетолерантних речень і фраз: «напхана сонними понурими людьми підземка» (с. 24) (саме ці «людці» є найбільшою групою споживачів читива а la «Мексиканські хроніки»), «людці» всуціль складаються з «людей покірних та зневірених, з похнюпленими виразами на обличчях, з бездумним поглядом і без найменшого натяку на блиск у очах ... аби набити череву дешевою їжею і забутись у мертвецькому сні без сновидінь» (с. 26). «Повсюдно, наче стада обкурених слонів, які не знають куди вони снують і навіщо, товклися сотні, тисячі, десятки тисяч туристів» (263). Автор зовсім забуває, що насправді він сам – один із цих «слонів», тому він не хоче «бачити тої отари, яка налітала на Храм Кукултана, наче надокучливі безмозкі мухи» (с. 265) (варто очікувати, що про Героя те саме думають і ці «мухи»). І взагалі всі стоять на

шабель нижче від оповідача: суцільна «сіра маса» («дискобарах, заповнених вщерть сірою масою» (с. 109)), і такі самі, як він, мандрівники, але з більшими фінансовими можливостями, усі оті «деякі мажори прикривали свою ніжно-рожеву поросячу шкіру» (с. 264), що склалися з «удавано імпозантних, але без міри пихатих та... гнилих» (с. 278), та й загалом усі читачі – «мені жаль шанованих читачів» (с. 71).

А ще ж у тексті чимало просто політично некоректних висловлювань на адресу представників інших національностей чи інших країн: «якийсь затурканий венесуелець» (с. 43), «якась трухлява стара карга з трухлявим дуплом замість мозку ... крім торфовищ, косооких зайців і коров'ячого лайна нічого більше не бачила в тій Білорусі!» (с. 52), «роздавати на місці аборигенам» (с. 71), «під боком плюгавенького містечка Нічопінь ... літали тільки такі плюгаві дешевки...» (с. 73), «розбираюсь в його овечому беканні» (с. 154), «серед мавп він був би, без сумніву, першим хлопцем на селі» (с. 234) та ін.

Зацикленість на собі дозволяє як цілком прийнятні, навіть приємні для читача факти сприймати повідомлення про себе на зразок «я заходився сумлінно плямкати» (с. 169), «витягши кризь мої зуби та набиту їдлом пашеку добру половину біографії» (с. 170), «Іди в дупу! Я жерти хочу! ... з набитим ротом розказував» (с. 291). Але навіть натяк на таку не зовсім виховану поведінку з боку інших зразу викликає авторський осуд: «працівник жвакав жуйку, непорядно плямкаючи на цілу залу» (с. 285).

«Мексиканські хроніки», проте, не викликають абсолютної негації. Їх рятує, по-перше, авторське уміння не просто подавати «хроніки» мандрів (чи Мрії?), а вибудовувати інтригу, інколи поєднувати події в закручений сюжет, удаю приберігати влучну фразу на завершення розділу чи підрозділу, вміло спілкуватися з уявними читачами. Можна також констатувати, що Максим Кідрук – чудовий стиліст. Шкода, що до його стилістичної вправності ще не виробилося відчуття міри. Гіперболізація, надмір емоцій, уже згадуваної «образності», прагнення епатувати читача породжує чимало перлів на зразок «обов'язково з великими цицьками» (с. 22, це про свою майбутню омріяну дружину), «роззяпив якнайширше очі» (с. 25), «чхав, мов дурний» (с. 29), «вклепався, як кажуть, по самі помідори» (с. 171). І несть їм (та ще, м'яко кажучи, не зовсім доречним порівнянням) числа у «Мексиканських хроніках».

Мандрівні нариси викликають цікавість, крім усього іншого, можливістю порівняти себе, свою країну, націю, культуру з іншими націями, культурами, взагалі з Іншими, визначити своє місце у світі. Одне такого характеру порівняння зустрів і в «Мексиканських хроніках». «Італія чимось сильно нагадувала мені рідну Україну; обидві країни жахливо подібні у всьому, що стосується безладу» (с. 74). Можливо, десь щось я пропустив. Але абсолютна більшість згадок про українців та Україну в нарисах-«хроніках» Кідрука – це констатація факту, що не багато його співвітчизників побувало у Мексиці, а в Яхчілані, наприклад, – тільки він один, а ще не знайдеться, мабуть, жодного, хто би так ризикнув, як він, сам-один відправитися у цю країну. Останнє

твердження видається надто самовпевненим, бо ще задовго до Максима Кідрука побувала у Латинській Америці, зокрема, І. Карпа, і видається, що теж без жодного супроводу, навіть не могла розраховувати на чийось родичів, на відміну від автора «Мексиканських хронік».

М. Кідрук у тексті книги виявляє свої ґрунтовні знання англійської мови, частково – кастильської (яку називають іспанською), часто наводить фрази, надписи, цитати мовами оригіналу, дає детальні підрядкові пояснення тих чи інших понять, фактів, явищ. Найчастіше це вияв ерудиції заради ерудиції, але також і форма надати читачам найпоширеніші фрази для спілкування з носіями інших мов, важливу інформацію для віртуальних чи можливих реальних мандрівників до далеких країв. Прикро, що автор добре засвоїв знання інших мов, але рідну українську досі ще не вивчив. Уже з перших сторінок зустрічаємося з клубнями (с. 7), лишилося (с. 17), слід було (с. 23), схожу ситуацію, схожій ситуації (с. 74, 75), і потім тих клубнів, «слідів», які «лишилися», «схожих» речей (ніби вони зерно) чимало розкидано, більш-менш рівномірно, у всьому тексті хронік. А до цих уже штампованих росіянізмів неміряна кількість інших, «оригінальних» чи не дуже: неінтересна штука (с. 16), немилovidною назвою (с. 39), горизонтальному положенні (с. 44), згаряча (с. 58), завітний момент (с. 60), справедливості ради слід (с. 64), заковика (с. 64), небозводу, у повній мірі (с. 81), поїжився (с. 82), дальні рейси (с. 85), до самих коренів (с. 99), стіну, голу і пусту (с. 104), зіткнувся з пробками ... страхітливу пробку (с. 120), хотілось наладити (с. 148), шестидесяті (с. 154), не осквернятиму (с. 155), керосином (с. 160), ржавому (с. 165), на їх фоні, околіла би (с. 175), шляпу (с. 194), один день назад (с. 267), літовищем (с. 280) (щоправда, з наступної сторінки і до кінця книги воно стало летовищем) та багато інших.

До цього можна додати абсолютно проігнороване чергування у/в, і/й/та, із/з/зі: першим йде (с. 8), пліч-о-пліч з Френсісом (с. 17), усього і одразу (с. 21), сидиш в картонній (с. 76), ночував в міланському (с. 87), встигнеш втекти (101), голландець й підкинув (с. 156) тощо. Виникає також запитання тому готель, але хостел? А ще чому на одній і тій самій сторінці Веласкес – Дієго, а де Альмагро – Дієго (с. 19)? Книга навіть подає свої власні правила спільного, окремого чи дефісного написання тих чи інших слів, наприклад, **нерозлий вода** (с. 35) пишемо окремо, **по-черзі** (с. 84) через дефіс, зате **будь якому** (с. 162), **одним єдиним** словом (с. 258), **тьма тьмуца** (с. 270) без дефісу, окремо. До цього можна додати безліч ком там, де їх не потрібно, і відсутність у тих випадках, коли вони конче потрібні. Щоби не заморочуватися з комами чи їх відсутністю перед **як**, автор і редактор «Мексиканських хронік» вирішили проблему уніфіковано – не ставити коми перед **як** ніде, у тому числі й між частинами складнопідрядного речення.

Погоджуюся, що це зауваження швидше до редактора, ніж до автора. Подібні пунктуаційні помилки та частину росіянізмів зустрів і в іншій книзі («Тамдевін» Г. Удовиченко за 2009 рік, коли вийшли і «Мексиканські хроніки»), котру редагувала все та сама Олесь Омельчук все в тому ж «Нора-Друкові». Але не таку велику кількість, як у книзі М. Кідрука. Не знаю, як

розподілялися обов'язки між творцем і літредактором, чи давав себе виправляти автор, чи ні, але результат вийшов трохи, як любить писати Максим Кідрук, «не тойво».

Роман Скиба любив наводити слова Сальвадора Далі щось на зразок: «Я – геніальний. Якщо я сам у це не повірю, то як я зможу в цьому переконати інших?» Здоровий егоцентризм і амбіційність конче потрібні для творчої самореалізації. Гірша справа, якщо у творі тільки егоїзм і амбіційність присутні, для решти просто місця у тексті не вистачає. Бог не обділив М. Кідрука талантом, він уміло вибудовує сюжетні ходи, має задатки стилістичної вправності, аж ніяк не чуже для нього почуття гумору, вміння очуднювати, але цей талант потребує серйозної огранки, напруженої роботи над текстом після його завершення. Не закликаю робити конче так, як В. Винниченко зі своїми романами: він їх писав півроку-рік, а потім майже стільки ж часу скорочував текст (ледь не на половину), шліфував стилістично, вивіряв допасованість одного елементу до іншого тощо. Але Кідрукові аж ніяк не завадило би ґрунтовно попрацювати над текстом після того, як поставлена остання крапка в ньому.

Презентація технотрилера «Бот» склала враження, що він до цього ще не готовий. Письменник хвалився, як він змушений був, щоби оживити твір, змінювати вже у зверстаному тексті чоловіче ім'я на жіноче і, відповідно, персонажа-чоловіка на жінку. Уже ледь не в сигнальному примірникові він з'ясував, що у «новоствореної» жінки шия заростає щетиною. Довелося терміново вносити зміни.

Після першого успіху так і хочеться писати і писати, якомога швидше опублікувати написане. Книжки починають сходити з конвеєра, як пиріжки з печі. Цілком прийнятне читиво для «сірої маси» у метро (може, саме таке читиво і перетворює людей у «сіру масу»?)). Це стосується багатьох молодих авторів. Буде прикро, якщо такі літератори, про чий перший твір казали: багатообіцяючий початок, – так і залишаться з багатообіцяючими перспективами на все життя, а то і взагалі перетворяться на дуже плодовитих графоманів. Може, поспішати стати великим треба повільно?

Микола Васьків